

“YAŞLILARA HÜRMET ÖMRÜMÜZE BEREKET

Yaşlılık... İnsanoğlunun, iyisi ve kötüsü ile geride bıraktığı ömrünü sorgulama zamanı... Kimine göre son demleri zamanın, kendini ölüme her zamankinden bir adım daha yakın hissettiği... Kimine göre ise vuslata uzanan son kıvrımı yolun...

Allah Resûlü'nün (s.a.s.):

“Âdemoğlu, kendisini kuşatan ölümcül tehlikelerle birlikte var edilmiştir; bu tehlikeleri atlatsa bile, ihtiyarlığa yakalanır ve neticede ölür” (Tirmizi, Kader, 14) buyurduğu üzere hayatın son durağıdır, sonbaharıdır yaşlılık.

Kur'an'ı Kerim'de Yüce Rabbimiz yaşlılıkla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ

“Allah, sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından bir güç veren, sonra gücün ardından bir güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O dilediğini yaratır. O hakkıyla bilendir, üstün kudret sahibidir.”

(Rum, 30/54)

İnsan, başlangıçta aşılanmış bir yumurta (zigot) olduğunu, birçok aşamadan geçtikten sonra güçlü dönemine eriştiğini, ama hiç kimsenin –kendisine uzun ömür verilmişse– gençlik dönemindeki bu gücünü aynen koruyamadığını, hele hiç kimsenin dünya hayatında ebedî kalamadığını düşünürse, bütün bunların varlıklar âlemine egemen olan üstün ve karşı konulamaz bir iradede kaynaklandığını anlar. Bu sürecin bir benzerinin, içinde yaşadığı evren bakımından da kaçınılmazlığını ve onun da bir sonu olduğunu kabullenmekte güçlük çekmez. (Kur'an Yolu Tefsiri, 4/327-328)

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ

“Kime uzun ömür verirsek onu yaratılış çizgisinde tersine çeviririz. Hiç düşünmezler mi!”(Yasin,

36/68)

Cenâb-ı Allah (c.c) dilediği insanların daha gençlik çağındayken hayatını sona erdirmekte, dilediklerine de uzun ömür vermektedir. Fakat uzun ömür vermesi insanın asla ölmeyeceği anlamına gelmemekte, aksine yaşlanan kimse gün be gün ölüme yaklaştığının alâmetlerini daha iyi görebilmektedir.

Başka bir ayette de Yüce Allah (c.c.) yaşlılığı ömrün en düşkün çağı olarak nitelemiş ve:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمْرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ

“Sizi Allah yarattı, sonra da vefat ettirecektir. İçinizden, (sahip oldukları) bilgiden hiçbir şeyi bilmeyecek yaşa, ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılanlar da vardır. Kuşkusuz Allah ilim ve kudret sahibidir. ” (Nahl, 16/70)

İnsanın organik ve zihinsel yeteneklerinin en zayıf ve verimsiz noktaya geldiği ileri yaşlılık dönemine bu âyetin metnindeki deyimle, “erzel-i ömür” (ömrün en düşkün dönemi) denmektedir. İnsan için ölmek, çok yaşayıp böyle bir hale düşmekten daha hayırlı olabilir. Son tahlilde hakkımızda neyin hayırlı, neyin hayırsız

olduğunu en iyi Allah bilir; insan bilir iken bilmez olur; Allah’a gelince, O’nun ilmi de kudreti de eksiksiz, kusursuz ve sonsuzdur; mümine düşen O’nun hükmüne razı olmaktır. (Kur'an Yolu Tefsiri,3/420)

Hayatın doğal bir gerçeği olan yaşlılık, toplumumuzun giderek büyüyen bir kesimini oluşturuyor. Nüfusun üçte birinin yaşlılık çağına eriştiği günümüzde, onlara karşı sorumluluklarımız ve görevlerimiz kaçınılmaz bir hale geliyor. Yaşlıları bir yük olarak görmek, onları üretken olmadıkları gerekçesiyle dışlamak veya ölüme terk etmek, ne insani değerlerle ne de İslam’ın ilkeleriyle bağdaşır.

İslam’ın bizlere sunduğu en önemli derslerden biri, bu konuda kendimizi onların yerine koymaktır. Herkesin bir gün yaşlanacağını unutmamak gerekir. Kendimize nasıl davranılmasını istiyorsak, şimdi de yaşlılarımıza öyle davranmalıyız.

İnsan, birlikte yaşamanın gereği olarak çevresi ile sürekli irtibat hâlinde olmak, insanî ilişkilerini sürdürmek ister. Yaşlılık döneminde çevresine olan bağlılığı daha da artar. Bu dönemde yaşlıları sosyal ortamlardan uzaklaştırmak, dışlamak onları mutsuzluğa ve yalnızlığa itmek demektir. Hâlbuki Allah Resûlü (s.a.s.),

لَوْلَا عِبَادُ اللَّهِ رُكَّعٌ وَصَبِيَّةٌ رُضِعَ وَبِهَائِمٌ رُتِعَ لَصَبَّ عَلَيْكُمُ الْعَذَابُ صَبًّا ثُمَّ لَتَرْضُنَّ رَضًا

“*Beli bükülmüş ihtiyarlar, süt emen bebekler ve otlayan hayvanlar olmasa idi, üzerinize azap yağardı*” (Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebîr, XXII, 309) buyurarak ağarmış saçlı, bükülmüş beli ile yaşlıların, içinde yaşadıkları toplum için bir rahmet kaynağı olduklarını, diğer insanların onlar sayesinde nimete kavuştuğunu bildirir. Bundan dolayı yaşlılara yapılacak ziyaretler onların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayacaktır. Özellikle eşlerini kaybetmiş ihtiyar kimseleri yahut da çocuklarından uzak kalmış anne babaları ziyaret etmek onları hayata bağlayacak, yalnızlığın sebep olacağı sıkıntı ve bunalımlara engel olacaktır.

Anne Babayı Ziyaret Etmek

Evlâtların, ihtiyarlamış anne babalarına kolayca ulaşabilecekleri hâlde onları ziyaret etmemeleri büyük bir vefasızlıktır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) :

رَضَا الرَّبِّ فِي رَضَا الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ

“*Rabbin rızası, anne babanın rızasına bağlıdır. Rabbin öfkesi ise anne babanın öfkesine bağlıdır*” (Tirmizî, Birr, 3) buyurarak, anne babayı hoşnut etmenin Allah’ı hoşnut etmek gibi olduğunu ifade etmiştir. İşte yaşlandıklarında onları hoşnut etmenin en güzel yolu da sık sık ziyaretlerine gitmektir.

Ne yazık ki, modern tüketim kültürü bu insani değerleri sarsıyor. Hayatı sadece üretim ve tüketim döngüsünden ibaret gören bu anlayış, bu döngünün dışında kalanları öteliyor. Gençliği yücelten ve yaşlıları "ayak bağı" olarak gören bu çarpık algı, onların yaşamın aktif bir parçası olmasını engellemeye çalışıyor. Huzurevlerinin yaygınlaşması ve çekirdek aile yapısının teşvik edilmesi de bu yanlış algının bir sonucu olarak, nesiller arası bağları zayıflatıyor. Dede, baba ve torun arasındaki o kutsal bağın kopmasına neden oluyor.

Başka bir hadiste Hz. Peygamber’in (s.a.s.) :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ

“*Akrabalarıyla ilişkisini kesen kimse cennete giremez*” (Buhârî, Edeb, 11) şeklinde koyduğu genel kuralda öncelik elbette anne baba için geçerli olacaktır. Anne ve babası yanında yaşlanıp da onlara hürmet ve

ihsanda bulunmayan kimsenin durumunun ne derece vahim olduğunu anlatırken Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), **“Burnu yere sürtünsün!”** buyurur. Ve bu sitem dolu ifadeyi üç defa tekrarlar. Ashâb, “Yâ Resûlallah, kimdir o?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.s.), **“Yanında annesi ile babasından biri yahut her ikisi ihtiyarlayıp da cennete giremeyen kişidir”** (Müslim, Birr, 10) açıklamasını yaparak cennete gitmeyi anne babanın hoşnutluğu ile ilişkilendirir.

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabbimiz anne babaya saygılı davranmamız gerektiğini ayet-i kerime'de:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.

Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. “Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster” diyerek dua et. ” (İsra, 17/23-24) buyurarak bizleri hem uyarmış hem de nasıl davranmamız gerektiğini açıklamıştır.

Bazı ayet ve hadislerde de Allah’a kulluk ile ana babaya iyilik etme yan yana zikredilmektedir. Bu hadislerin birinde Hz. Peygamber (s.a.s.) en önemli amelleri; **“Vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad”** şeklinde sıralamış (Buhârî, Edeb, 1); diğer bir hadiste ise büyük günahların en büyüklerini **“Allah’a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalan şahitliği yapmak”** diye ifade etmiştir. (Buhârî, Edeb, 6)

Müfessir Fahreddin Râzî, âyet ve hadislerde Allah’a itaatle ana babaya iyilik vecibelerinin yan yana zikredilmesinin sebeplerini özetle şöyle sıralar:

- a) İnsanın maddî ve mânevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah’ın nimetlerinden sonra ana babanın fedakârlıklarıdır,
- b) Çocuğun varlık alanına çıkmasının asıl ve gerçek sebebi Allah, zâhirî ve hukukî sebebi ise ana babadır,
- c) Allah nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana baba da çocuklarının ihtiyaçlarını tamamen karşılık beklemeden yerine getirir,
- d) Allah, kuluna günahkâr olsa bile nimet verdiği gibi ana baba da âsi bile olsa evlâtlarına desteklerini sürdürür,
- e) Allah, kullarının iyiliklerinden memnun olup karşılığını fazlasıyla verdiği gibi ana baba da çocuklarının imkânlarını daha çok geliştirmelerine yardım eder ve bundan mutlu olur. (Kur'an Yolu Tefsiri, 3/477-478)

Yine ayet-i kerime'de ifade edildiği gibi evlât, anne babasına bu şekilde bol bol dua edeceği gibi aynı zamanda anne babanın hayır dualarını da almaya çalışmalıdır. Çünkü onların duası reddolunmayacak dualar arasındadır. Sadece anne baba değil, diğer yaşlılar da duası kabul edilen kimseler arasındadır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.), **“Allah Teâlâ, sünnete bağlı bir şekilde istikamet üzere yaşayan, saçları ağarmış ihtiyar bir Müslüman kendisine dua ettiğinde, kuşkusuz ona istediğini vermemekten hayâ eder.”** (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V, 270)

Ebû Hureyre yaşlı annesinin bütün ihtiyaçlarını gidererek onun hayır duasını almayı başaranlardan biridir. Ebû Hureyre'nin annesi, ihtiyar hâlinde kendisine müşfik davranan oğluna şöyle dua eder: **“Sen, yaşlı hâlimde bana nasıl iyilik ve ihsanda bulunduysan, Allah da sana öyle merhamet etsin.”** (Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 18)

Rasulullah (s.a.s.) ihtiyarlığı devası ve şifası yaratılmayan bir hastalık olarak vasıflandırarak:

تَدَاوُوا عِبَادَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ مَعَهُ شِفَاءً إِلَّا الْهَرَمَ

“Tedavi olunuz, ey Allah'ın kulları. Çünkü doğrusu Allah yaşlılıktan başka yarattığı her hastalıkla beraber bir deva (ilâç) da yaratmıştır” buyurdu. (İbn Mace, Tıbb, 1/3436)

Başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) yaşlılığın sonuçlarının ne derece sıkıntılar getirdiğine işaret ederek şöyle dua etmiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

“Allah’ım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım.” (Müslim, Zikir, 50)

İhtiyarlara hürmet bir yönüyle de sosyal hayatı düzenlemeye yardımcı olur. Bir gün ihtiyarlayacak olan genç, yaşlılara hürmet göstermekle bu düzene katkıda bulunarak aslında kendi geleceğine de yatırım yapmaktadır. Allah Resûlü (s.a.s.) bu gerçeğe şöyle işaret eder:

مَا أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخًا لِسِنِّهِ إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ

“Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı hürmet ederse, Allah da ona yaşlılığında kendisine hürmet edecek birisini hazırlar.” (Tirmizî, Birr, 75)

Küçüklerin büyüklere selâm vermesi ve söz hakkının öncelikle büyüklere verilmesi, bu düzeni sağlamaya yönelik uygulamalardır. Peygamberimiz (s.a.s.), cemaatle namaz kılarken arkasında en yaşlılardan başlanarak saf tutulması gerektiğini bildirir. Uygulamanın gerekçesi ise dikkat çekicidir: “Pazar yerlerindeki gibi karmakarışık olmaktan sakının!” (Müslim, Salât, 123) Ayrıca o, namaz kıldırabilecek kişilerin yeterlilik açısından eşit olmaları durumunda, yaşı büyük olanın imam olmasını tavsiye ederek yaşlıların toplum içerisindeki itibarını korur.

Yaşlılara Saygı ve Hürmet

Peygamberimiz (s.a.s.), bizzat yaşlılara hürmet etmeye özen göstermiştir. Bir gün kendisini görmek için yaşlı bir adam gelir, oradaki insanlar yaşlıya yer açmakta ağır davranırlar. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü (s.a.s.),

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا

“Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün saygınlığını kabul etmeyen bizden değildir.” (Tirmizî, Birr, 15) buyurarak Müslüman toplumunun sadece bir ahlaki kurallar bütünü olmadığını, aynı zamanda kuşaklar arası bağların çok güçlü olduğu, birbirine sahip çıkan ve birbirinin değerini bilen bir yapıya sahip olması gerektiğini anlatır. Bu bağlar zayıfladığında, yani ne küçükler merhamet edilip ne de büyüklere saygı gösterildiğinde, o toplumun temel bağları kopmuş ve Peygamber’in öğretilerinden uzaklaşmış olacağı ifade edilir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.),

رَغِمَ أَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ

“Burnu yere sürtünsün!” buyurur. Ve bu sitem dolu ifadeyi üç defa tekrarlar. Ashâb,

مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ

“Yâ Rasûlallah, kimdir o?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.s.),

مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا ثُمَّ لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ

“Yanında annesi ile babasından biri yahut her ikisi ihtiyarlayıp da cennete giremeyen kişidir.” (Müslim, Birr, 10) açıklamasını yaparak cennete gitmeyi anne babanın hoşnutluğu ile ilişkilendirir.

Rasulullah (s.a.s.) buyurdu ki:

مَا أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخًا لِسِنِّهِ إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ

“Herhangi bir genç, yaşından dolayı bir ihtiyara hürmet ederse Allah da yaşlılığında ona hizmet edecek kimseler halk edecektir. ”

İnsanların saygı, hürmet ve merhametine mazhar olan ihtiyar, yaşı ilerledikçe Allah’ın rahmetinden ve bağışlamasından daha da fazla nasiplenir. Yarattığı insanı çok iyi tanıyan Allah (cc), insanı bu çağa ulaştığında bazı mükellefiyetlerden muaf tutmuş, bazı sorumlulukları da onun için hafifletmiştir. Örneğin Peygamberimiz (s.a.s.), “Biriniz insanlara namaz kıldırarak olursa, hafif tutsun. Çünkü içlerinde zayıf olanı, hasta olanı, yaşlı olanı var. Kendi kendine namaz kıldığında ise (namazını) istediği kadar uzatsın.” (Buhârî, Ezân, 62) buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَالْجَافِي عَنْهُ وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ

“Muhakkak ki ihtiyar Müslümana, Kur’an’ı terk etmeyen ve yasaklarını çiğnemeyen Kur’an hafızlarına ve adaletli devlet başkanına hürmet etmek, Allah’a saygıdandır.”(Ebu Davud, Edeb, 20)

Kendi ihtiyaçlarını gideremeyecek derecede düşkün bir hâle gelmek ve yaşlılığın bunaklığa dönüşmesi ise istenilmeyen durumlardır. Resûlullah (s.a.s.) bu hâle düşmemek için dualarında Rabbine şöyle yalvarır:

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَجِ وَالْبَرْدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ فَاتِنِي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ

“...Allah’ım! Günahlarımı kar ve dolu suyu ile temizle ve beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi kalbimi hatalardan arındır. Benimle hatalarımın arasını da doğu ile batının arasını açtığın gibi aç. Allah’ım! Tembellikten, bunaklık derecesinde yaşlılıktan, gınahtan ve borçlu kalmaktan sana sığınırım.” (Müslim, Zikir, 49)

Not: Bu vaaz hazırlanırken DİB Hadislerle İslam “Yaşlılık: Erzel-i Ömür” maddesinden istifade edilmiştir.